

ציפיה למהאטמה

זהו הסיפור על הורו המשתחררת. סיפור על התקופה בה נתערערו יסודות־חיים, המסגרות הישנות נתרסקו מתוכן וחדשות לא נתגבשו עדיין. המהפכנים הצעירים, גיבורי הסיפור, מגמגמים כשהם מנסים להתווכח עניינית, אלא שדיבורם נעשה רהוט משהם פותחים בהפרחת סיסמאות. אנשי גאנדי עוסקים בתעמולה ובחינוך, אנשי גהרו — בפעולות טרור, בני העם בכפר ובעיר מקבלים את אלה ואת אלה בסובלנות מורחית ובהומור טוב־עין בעוד שהם עצמם נתונים ראש־וורובם בענייני פרנסה ומשפחה. הקרייריסטים מנסים לשרת שני אדונים ולהפיק תועלת מכל מצב, ואנשי הדור הקודם מפנים מקום תוך כדי ריטון וכניעה לגורל. אין כאן הכוזב של ספר־הלימוד, „ואז קם כל העם כאיש אחד“, ועם זאת הוא מספר על התקוממות של עם־ההודו, התקוממות על־פי הדרך המיוחדת לבני עם זה. דומה כי לא משום שהטיף גאנדי לאשר הטיף נהגו בו בני־ארצו פולחן אלא משום כבוד־האלים שחלקו לאישיותו האיננו לדב־רי הטפתו. גם אלה שרדפו את אנשיו נמנו על מעריצי שמו. גל ההתלהבות שתקף את ההמונים לא היה גל של התלהבות לרעיון, האיש — הוא שקסם להם וכבש אותם. לנו, בני אקלים נפשי רחוק וזר, קשה לתפוס את אישיותו המורכבת והמופלאה של גאנדי, המהפכן המתנגד לכל אלימות וכפייה ואינו מערער על כבוד־האלים שגור הגים בו; איש תנועת־ההמונים, שאמצעי ההשפעה שלו הם הדרגמה האישית והמצע האישי; איש האמת הקיצוני, שאינו סולד מפני ז'סטות דרסטיות ומסורבלות ביותר; גאנדי הוא המורה הרואה בסיקודיו בני־אדם שיש לנהוג בהם כבוד, לטפל בהם ולחנכם, ועם זה הריהו משתלט על חייהם האינטימיים ביותר בחינת דבר המובן־מאליו. בהר־דו ארץ־הקאסטות הוא לחם לשוויון, חופש ואהבת־אדם, ועם זה הריהו מניח לתל־מידיו להשתמש בארגומנטים כגון: „רוצים אנו לעשות כדבר המהאטמה“, או: „אם

המובהק, השג זה בא לה לא רק מכוח סגולתה לתאר אוירה ואנשים ומניעים נפשיים אלא גם משום נקודת־המוצא, שנב־חרה בתכונה. אף דברים ש„היו לפניו“, או שלא באה במחיצתו, נמסרים לנו בעד הפריזמה המסננת של התרשמותה, תוך שמירת חומם של הרגשות שפיעמוה לא רק בשעת עשייה אקטיבית כי אם גם בשעת „עשייה“ פאסיבית כשמיעה. כך עולה בידה לתת רקע פסיכולוגי מתקבל־על־הדעת לא רק לתגובותיה אלא גם למה שמצטייר ברוחה כמניעיהם של אנשים שאולי לא הכירה, כאליהו בית־צורי, או אישים שוודאי לא פגשתם מימיה — כיאיר.

אולם העיקר הם, כמובן, הדברים שהיא מספרת מתוך נסיונה בפועל — הווי משפחה ויחסי סביבה, בבית, בסמינר, בשכונה; במרתפים ובעליות־הגג ובמחוזא־החולות של המחתרת, בין חולון לראשון־לציון. כאן קמה לתחייה הוויה של אנשים ממשיים, בשר־ודם, אשר תשוקת המעשה הגדול מהם אונגדתם לחטיבה אך אינה מטשטשת את ייחודם — איש ומוגו, אדם וגורלו. פה־זשם נשפך אור חדש גם על עובדות ידועות מכבר, כגון תפיסתה של תחנת־השידור החשאית, שהמחברת היתה קריינית בה, או פרשת בריחתה ממאסר בעזרת יוסף אברגוש, או ההווי בכלא־הנשים אשר בבית־לחם. רבות גם העובדות, שכמדומה לא פורסמו עד כה, כגון נסיונה הראשון לכ־רוח — מבית־לחם בדרך ההרים לירוש־לים — נסיון שלא הוכתר בהצלחה. פרקי האַפוס קורמים לפנינו עור וגידים וברש; ובדפים היפים הרבים, שבהם מפנה הפאתוס ה„אידיאולוגי“ את מקומו לדמעה פשוטה או לבת־שחוק אנושית אמיתית, ניכר גם ניכר כוחה של מספרת מעולה; מספרת שדרכה עוד לפניה.

מ. ג.

• גאולה כהן: סיפורה של לוחמת; הוצאת קרני, 1961; 310 עמ'.

מדי. אין בו שיאים, העמקה וגיוון. אהבת גיל-ההתבגרות נשארה בתומה ולא עברה שום גילגול ומצרף. לעומת זאת מגוון ונסער הוא סיפור חייו של סריראם, בן-העשירים המפונק והנבער, שהצטרף לתלמידי המהאט-מה, התגלגל בגילגולים שונים ומשונים, נלחם לשיחרור ארצו בדרכים רבות, האמין, התאכזב, התלבט, נואש וביקש את האמת.

בשורת העצמאות הגיעה לאזני סריראם בעודו יושב בכלא; העצמאות לא חוללה נפלאות. בתי-הכלא לא נפרצו ואף סריראם לא שוחרר מיד. עם צאתו לחפשי מצא לפניו ארץ חדשה: בצד עולם הנהוג כמנ-הגו, בו לא מצא עוד את ביתו ומקומו, נתחדשו תהלוכות-ראווה ומעמדי-סאר שאי-גם ראויים אלא לצילום באלבומי-עצמאות, באווירת השלום נתגלו לוחמים עטויים הילת-גבורה והנה אין הם אלא בריות קטנות-נפש, ואילו בבנגאל נתחוללו מהר מות עדתיות — פרי אי-הסובלנות. גאנדי ותלמידיו לא שיתפו עצמם עם החוגגים — הם הלכו למקום בו השתוללה המלחמה כדי לעזור לסובלים ולהטיף לחסד. משימתם לא תמה עם השגת העצמאות. מטרתם — השלום והסובלנות — עדיין לא הושגה. במלחמה למען השלום והסובלנות נוסל גאנדי בידי קנאי המתחפש כאוהב. סריראם, ועמו הודו כולה, נשארו ללא רועה.

תרגומו של אברהם בירמן אינו נראה לי. טינה יש לו לבירמן בלבו על המלים הפשוטות. נדמה לו אולי כי אם יכתוב „התרגל“ תחת „הסכין“ יחדשו בו שאינו בקי במלים הנדרפות. זוהי הסיבה שלשון תרגומו מתערפלת ומסתרבלת. „אם כילית מעשיך — צא ואל תעמוד להכביר עלי קושיות“, אומר חנווני אחד ללקוחו, ואילו חנווני אחר אף הוא פוסק פוסק נאה: „ילד איום הוא, מרגיז תמיד בתעלוליו את אמו ומשבית את מנוחתה“. „תמיד ידעתי: רע ייתי את“, אומר האוהב לאהובתו, וזו אף היא תשיב לו אמרי-שטר: „אל נא בחפזך“. חבל שספר בעל ערך כ„ציפיה למהאטמה“ לא זכה לתרגום נאה מזה.

תמונת המהאטמה בביתך, התפלל אליו ויא-צול עליך מרוח בינתו“. גאנדי, האיש בעל הרוח החפשי-הדמוקרטי, מטיל על נאמניו על מצוות מעשיות, תפילות ותעניות, ומגיד דל דור של חיילים ממושמים, אף-על-פי-כן, עם כל המומנטים הנראים סותרים בעי-נינו, הרי רעיונותיו, דרך-חייו כמו גם אורח-מלחמתו של המהאטמה מעוררים כבוד והר-גשת גדלות גם במי שסולד מפני האלהת האדם, ואישיותו השופעת חום ופשטות מעוררת אהבה גם באנשים שעצם הפנייה אל האיראצינולי שבנפש האדם מעוררת בהם חשד ורתיעה.

בכל מאורע, מעמד וגיבור של סיפור ה„ציפיה למהאטמה“ יש משהו מן הסמל, ועם זה אין הסמלים כפויים. הם חלק אורגאני מהסיפור, שאין בו כלום מן המלאכותי והמאולץ. עותרושים היא פגישתו של סריראם המהפכן עם בעל-האחוזה הבריטי: יפי הנימוסים וחן ההומור של איש אירופה לעומת גימומו הילדותי של הלבנטיגי הצעיר. אך בעוד זמן לא-כביר יארוז איש-התרבות הזר את חפציו ויסתלק; העתיד והצדק עומדים מאחרי אותו צעיר הסריראם תרבות וצר-אופק, אלא שלפי שעה אין האנגלי משיג זאת, עם כל חכמתו. לא פחות עותרושים היא התמונה בה מתפלש סריראם בעפר כדי למנוע את בני הכפר מלקנות תוצרת אנגלית והספק והיאוש תוקפים אותו למראה אדישותם.

אהבתו של סריראם אל בהראטי היא אהבה אידיאליסטית האפיינית לגיל ההתבגרות. ואכן, מבחינה נפשית-רוחנית דומה סריראם לנוער מתבגר. בהראטי, האהובה האידיאלית, חירות היא לעומת סריראם. היא נתונה ראשה-ורובה במעשים טובים למען המורלדת והאנושות ואינה דומה על הקורא כאשה בשר-ודם. סיפור אהבתם של סריראם ובהראטי הוא מאופק מאד — אולי מאופק

* ר. ק. נאריאן: ציפיה למהאטמה; מאנגלית: אברהם בירמן; עם עובד / ספריה לעם. 1961; 205 עמ'.